

MIEJSCE EDUKACJI W ŻYCIU KOBIEŃ, BĘDĄCYCH MATKAMI (STUDIUM PRZYPADKU)

МІСЦЕ НАВЧАННЯ В ЖИТТІ ЖІНКИ-МАТЕРІ (ДОСЛІДЖЕННЯ ВИПАДКУ)

Natalia Gniadek

Wyższa Szkoła Demokracji im. ks. Jerzego Popiełuszki w Grudziądzu, Polska

<https://doi.org/10.5281/zenodo.5510496>

Streszczenia

Zdarza się często, iż w naszej osobistej hierarchii na pierwszym miejscu są te wartości, które w świadomości społecznej nie są aż tak bardzo ważne lub też odwrotnie. Zarówno edukacja, wykształcenie, rodzina, macierzyństwo są wartościami istotnymi, każdy z nas jednak ma prawo różnie odczytywać treści w nich zawarte. Artykuł prezentuje jakościową refleksję nad pojmowaniem wartości jaką jest – edukacja w codziennej egzystencji kobiet, pełniących rolę matki. Ukazana zostanie analiza dwóch wywiadów, przeprowadzonych z kobietami, dla których ta właśnie wartość jest niezwykle ważna z różnych indywidualnie postrzeganych powodów. Badaniami objęto pięć kobiet w wieku 24-35 lat, z uwagi jednak na ograniczone możliwości (szczupłość tekstu w tekście), oraz fakt wielowymiarowości i wielowątkowości tej problematyki, przedstawione zostaną dwie wybrane narracje.

Słowa kluczowe: edukacja, macierzyństwo, rola matki, wywiad jakościowy.

If often happens that in a person hierarchy those values that in social awareness not as important, or vice versa, are put first. Education, as well as qualifications, family, and motherhood are important values, but everyone has the right to read their content in a different way. This paper presents a qualitative reflection on the understanding the value of education in the daily lives women performing the role of the mother. An analysis of two interviews conducted with women, for whom the value of education is extremely important for a variety of individually perceived reasons, has been presented. The research on the subject included five women aged 24- 35, but due to limited potentiality (lack of space), and the multi-dimensionality and multi-threading of these issues, two selected narratives have been presented.

Key words: education, motherhood, the role of the mother, qualitative interview.

Материнство – це покликання кожної жінки, що є її основною біологічною та соціальною роллю, і що стосунки матері та дитини трактуються як цілком природні, вписані у похідне від материнського інстинкту. Це також значна сфера життя, яка сприймається у широкому культурному контексті, багато в чому визначається багатьма факторами, закріпленими у сфері суспільного життя. Тому важливість материнства підкреслюється з усією його унікальною сутністю, складеною культурними моделями, моделями поведінки та специфічною символікою як цінностями в індивідуальному та соціальному вимірі.

Часто трапляється так, що в ієрархії людини є цінності, які в суспільній свідомості не такі важливі, або навпаки, ставляться на перше місце. Освіта, а також кваліфікація, сім'я та материнство – важливі цінності, але кожен має право читати їх зміст по-різному. У цій роботі представлено якісне відображення розуміння цінності освіти у повсякденному житті жінок, які виконують роль матері. Був представлений аналіз двох інтерв'ю, проведених з жінками, для яких цінність освіти надзвичайно важлива з різних причин. Дослідження на цю тему включало п'ять жінок у віці 24–35 років, але через обмежений потенціал (брак місця), а також багатомірність та багатопоточність цих питань було представлено дві вибрані розповіді.

Ключові слова: освіта, материнство, роль матері, якісне інтерв'ю.

Wstęp. Macierzyństwo w ujęciu społecznym od dawna traktowane jako jedna z ról, przypisana każdej kobiecie co potwierdzają słowa Zbigniewa Lwa-Starowicza „(...) w typowej ewolucji życia kobiety macierzyństwo jest czymś oczywistym, przychodzi na nie odpowiedni czas, rozwija się i spełnia w wychowaniu dziecka” [8]. Ugruntowanym stało się przekonanie, iż stanowi powołanie każdej kobiety będąc jej podstawową rolą biologiczną i społeczną, a relacja matka-dziecko traktowana

jest jako w pełni naturalna, wpisana w pochodną instynktu macierzyńskiego. Jest także znamioną sferą życia, postrzeganą w szerokim kontekście kulturowym, w znacznym stopniu determinowaną przez wiele czynników utrwalonych w obszarze życia społecznego. W związku z tym, podkreśla się znaczenie macierzyństwa z całą jego niepowtarzalną istotą konstytuowaną przez wzorce kulturowe, wzory zachowań, określoną symbolikę jako wartości w wymiarze jednostkowym i społecznym. W najogólniejszym

rozumieniu jest procesem stawania się matką, czasowo obejmującym zarówno sam fakt urodzenia dziecka, opiekę sprawowaną nad nim, okres ciąży, jak i czas przed poczęciem dziecka, czyli okres przygotowania kobiety do macierzyństwa [9]. W odniesieniu do kobiety oraz ról, jakie zwyczajowo były jej przypisywane, dynamika zmian uwidoczniła się przede wszystkim z wyjściem poza stereotypowe powinności kobiece, a także z podkreśleniem autonomii i niezależności w niemal wszystkich dziedzinach życia. Funkcjonowanie w macierzyńskiej roli według ogólnie społecznie przyjętych standardów spotyka się ze społecznym aplauzem, należy też do tych czynników, które wzmacniają pozycję kobiety w rodzinie i otoczeniu społecznym [9]. Mówi się wówczas o dobrym, adekwatnym macierzyństwie, ocenianym na podstawie zachowania, postępów rozwojowych dzieci, warunków bytowo-środowiskowych. Rola matki jednocześnie wypełniania z innymi rolami w tym rolę zawodową nie należy do rzadkości. Znaczenie edukacji dla kobiet, będących matkami jest głównym tematem niniejszego artykułu bowiem wartość wykształcenia i kwalifikacji zawodowych jest niezwykle istotna w modelowaniu zarówno statusu zawodowego, warunków pracy a także osobistej motywacji jednostki, w obecnej wielowymiarowej cywilizacji postępu.

Celem niniejszego badania było uzyskanie wglądu w scenariusz edukacyjny kobiet, będących także matkami biorąc pod uwagę motywy jakimi kierowały się badane podejmując decyzję o dalszym kształceniu bądź kontynuowaniu edukacji mimo faktu posiadania dziecka. Edukacja jest niewątpliwie jednym z tych elementów, w którym jednostka uczestnicząca „gromadzi doświadczenia społeczne, obejmujące jej wiedzę w zakresie oczekiwań społeczeństwa co do jego zachowania w określonych sytuacjach a także w zakresie tego co może on oczekiwać od społeczeństwa i jego członków [2]. Zrozumienie współczesnych aspektów aksjologicznych w codziennym życiu jest niczym innym jak rozumieniem własnych pragnień, dążeń i celów.

Przyswajanie i realizacja ich stanowi nierzadko istotny czynnik regulacji postępowania moralnego, nadając głębszy sens życiu i egzystencji ludzkiej. Wielowymiarowa dynamika zmian społecznych, gospodarczych, czy też politycznych. Charakteryzująca czas w jakim

żyjemy, powoduje zagubienie zarówno w wymiarze społecznym jak i indywidualnym. Edukacja jako jeden z elementów rzeczywistości podlega tym samym uwarunkowaniom [5].

Przyjmując za Prof. Kwiecińskim rozumienie edukacji jako „ogółu wpływów na jednostki i grupy ludzkie, wpływów sprzyjających takiemu ich rozwojowi i wykorzystaniu posiadanych możliwości, aby w maksymalnym stopniu stały się świadomymi i twórczymi członkami wspólnoty społecznej, narodowej, kulturalnej i globalnej oraz by stały się zdolne do aktywnej samorealizacji niepowtarzalnej i trwałej tożsamości i odrębności, były zdolne do rozwijania własnego JA w toku spełniania zadań dalekich. Edukacja to ogół czynności prowadzenia drugiego człowieka i jego własnej aktywności w osiągnięciu pełnych i swoistych dlań możliwości, jak też ogół wpływów i funkcji ustanawiających i regulujących osobowość człowieka i jego zachowanie w relacji do innych ludzi i wobec świata” [5], podjęcie w artykule owej tematyki wydaje się w pełni uzasadnione. Edukacja dla badanych kobiet, była czasem przełomowym, bowiem właśnie wtedy w ich życiu pojawiło się dziecko, co uwidaczniało się w intensywniejszym zaangażowaniu w pełnione role. Celem badań, o charakterze jakościowym, była próba wglądu w edukacyjny scenariusz kobiet, będących matkami, a także rozpoznanie motywów i dylematów podejmowanego przez badane kształcenia ustawicznego.

Badania mają charakter biograficzny, oparte bowiem zostały na bezpośrednim spotkaniu i rozmowie przy zastosowaniu metody SP (studium przypadku) i podporządkowanej jej technice swobodnego wywiadu indywidualnego. Opowiadana przez badane kobiety historia traktowana jest jako jednostkowy indywidualny scenariusz, z jak najmniejszą ingerencją zarówno w treść jak i formę wypowiedzi. Badaniem objęto kobiety-matki w wieku 24-35 lat, mieszkające w województwie kujawsko-pomorskim. Należy wierzyć, iż narratorzy, jak podkreśla Prof. Ostrowska to „osoby samoświadome, wykazujące się zdolnością do krytycznej refleksji wobec otaczającej rzeczywistości oraz w odniesieniu do własnego życia, to podmioty aktywnie współuczestniczące w tworzeniu różnorodnych, oryginalnych materiałów badawczych, tym cenniejszych dla badań, że rozpatrywanych przede wszystkim z

perspektywy ludzi, których bezpośrednio dotyczy i którzy są najbardziej kompetentni w wyrażaniu własnym głosem swoich problemów i samych siebie oraz swojego życia, w tym najbardziej istotnych egzystencjalnych problemów czasu, w którym przyszło im żyć i działać” [12]. Badanie prowadzone z wykorzystaniem techniki wywiadu, wiąże się niewątpliwie z szeregiem problemów etycznych, wszak interakcja między badaczem a respondentem tworzy się na polu „badania życia prywatnego i omawiania go na arenie publicznej” [6]. Dylematy o charakterze etycznym pojawiają się na każdym z wymienionych etapów prowadzenia wywiadu, badacz powinien je dostrzec i rozwiązać, nigdy nie bagatelizować. Najczęściej dotyczą one samej osoby badacza, bowiem to właśnie on, jest głównym instrumentem uzyskiwania wiedzy, a jego zachowanie charakteryzować się winno moralną rzetelnością, wrażliwością badawczą a także zaangażowaniem w aktywne słuchanie respondenta [6]. Zasada poufności, intymności, wzajemnej akceptacji i szacunku, jest fundamentem specyficznej bliskości w sytuacji prowadzenia wywiadu. Projektowanie wywiadu powinno opierać się na założeniu elastyczności, ewolucyjności bowiem „dobry wywiad jakościowy to taki, w trakcie, którego badani z łatwością i swobodą wyrażają swój punkt widzenia” [4].

Lichtman wyróżniła 5 faz pogłębionego wywiadu jakościowego, podkreślić przy tym należy fakt, iż mimo dużej dozy elastyczności, pewne ramy etapowości muszą być zachowane jako wyraz reakcji na poszczególne fazy obszernej rozmowy:

1) zaawansowane planowanie, zasadnie jest etapem pierwszym w przypadku prowadzenia jakościowego wywiadu; polega bowiem na przygotowaniu wytycznych problemowych, oscylujących wokół głównego wątku rozmowy;

2) otwarcie, polegające na przedstawieniu osoby badacza, celu i formy badania, porozumienia się z respondentem w sprawach formalno-technicznych (min. Uzyskanie zgody na nagrywanie badania, okazanie dokumentów poświadczających uzyskaną zgodę na prowadzenie badań);

3) rozpoczęcie badania – zbudowanie atmosfery akceptacji, otwartości i przyjaznej

4) relacji z badanym, zachęcenie do rozmowy przez zastosowanie pytań inicjujących, dzięki czemu wywiad przekształca się z rozmową równorzędnych osób, poprzez stopniowe pozyskiwanie zaufania respondenta;

5) sedno wywiadu – poprzez skupienie uwagi na badanym oraz bazowaniu na wytycznych problemowych, gruntowanie uzyskiwana jest wiedza dotycząca badanego zjawiska. Na tym etapie, badacz spontanicznie dostosowuje się do kolejnych kroków wywiadu i jego rezultatów;

6) zakończenie wywiadu-precyzyjna obserwacja dynamiki rozmowy, umożliwienie badanemu wyrażenia końcowej opinii, wrażeń i refleksji po przeprowadzonej rozmowie, skompletowanie notatek, nagrań, podziękowanie respondentowi za wywiad [7].

Mając na uwadze fakt, iż w badaniach jakościowych rezygnuje się z reprezentatywności próby badawczej, zdecydowałam się na celowy dobór próby badawczej. Badana bowiem została jedna z „kategorii życia codziennego” jaką jest edukacja w egzystencji kobiet będących matkami. Owa celowość wynika z występowania wyżej wymienionych kategorii tj „przeżywania danego zjawiska” [11] oraz odzwierciedlenia pewnej cechy bądź procesu w wybranej grupie badawczej, interesującej badacza [14]. Schemat opracowania materiału narracyjno-biograficznego przyjąłam za Elżbietą Dubas [1], na potrzebę artykułu ukazana została analiza jakościowa (subiektywna warstwa narracji obrazująca *life story* Narratora) [1] z uwzględnieniem uniwersalnych kontekstów biografii edukacyjnej badanych kobiet.

Dyspozycje do wywiadu dotyczyły:

a) biegu życia a biegu edukacji formalnej (szkolnej) oraz nieformalnej (incydentalnej, przypadkowej) (tj. umiejscowienie w czasie i przestrzeni);

b) motywów oraz barier edukacyjnych w życiu badanych kobiet;

c) roli i znaczenia edukacji w życiu Narratora – czyli wartości edukacji.

Wyznaczone dyspozycje podporządkowane były problematyce badawczej skoncentrowanej na istocie wartości edukacyjnych w życiu kobiet, będących matkami.

1. Analiza badań własnych

Charakterystyka ogólna badanej zbiorowości kobiet

Numer wywiadu	Imię kobiety	Wiek	Wykształcenie	Zawód/pełniona funkcja	Dzieci (wiek)
1.	Barbara	35	Wyższe	Radca prawny	Syn 7 lat Córka 2 lata
2.	Anna	29	Wyższe	Przedstawiciel handlowy	Córka 5 lat
3.	Monika	32	Średnie	Pedagog	Córka 12 lat Syn 3 lata
4.	Daria	24	Wyższe	Studentka	Córki 2 lata i 6 miesięcy
5.	Ewelina	30	Wyższe	Pracownik naukowy	Córka 2 lata

Wszystkie imiona zostały zmienione

I. Analiza jakościowa – warstwa subiektywna obrazująca *life story* Narratora

a) Bieg życia a bieg edukacji

Wywiad I (Barbara lat 35). W rodzinnym mieście rozmówczyni ukończyła liceum profilowane (profil humanistyczny), uczelnię wyższą wybrała w mieście znacznie oddalonym od rodziny, kierunek studiów- prawo (tryb stacjonarny). Na studiach związała się z mężczyzną, który od 8 lat jest jej mężem. Na pierwszym roku aplikacji radcowskiej zaszła w ciążę, „nie ukrywam, że radość z dziecka została przyćmiona tym co mnie czeka na studiach, byłam na pierwszym roku, przede mną były jeszcze trzy lata (...)”. Cały ten okres uczestniczyła w zajęciach, nie zdecydowała się na urlop macierzyński mimo sugestiom bliskich.

Dzięki wsparciu męża i rodziców, własnej determinacji i motywacji badana zdobyła aplikację radcowską. „To był naprawdę ciężki czas... mały często chorował, mąż rozpoczął nową pracę, nie spałam praktycznie w ogóle, pomogła mi mama, która w okresie sesji egzaminacyjnych zawsze do nas przyjeżdżała.”

Od razu po ukończeniu studiów kobieta podjęła decyzję o otwarciu własnej kancelarii radcowskiej. Przygotowania (znalezienie bazy lokalowej, formalności urzędowe) trwały niespełna 6 miesięcy, (w trakcie tego czasu syn badanej rozpoczął także edukację przedszkolną).

„Wiedziałam, że nie mogę czekać... finansowo nie było nam lekko, udało się.

Wspólnie z kolegą wynajęliśmy lokal w centrum miasta i zaczęliśmy pracę, miałam świadomość uciekającego czasu szczególnie jeżeli chodzi o rozwój synka, dlatego od początku pracowałam maksymalnie do 14, 14-30. w sporadycznych sytuacjach musiałam zostać dłużej w pracy.” Do dnia dzisiejszego badana pracuje w tym miejscu i jak sama mówi: „nie wyobrażam sobie siebie w innym miejscu”.

Kiedy syn Barbary miał 5 lat okazało się, że jest w drugiej ciąży. Oboje z mężem bardzo się cieszyli, mimo natłoku obowiązków domowych i zawodowych. „Robiłam wówczas podyplomowe studia i to był także ich początek (pierwszy semestr), ale udało się je skończyć. Urodziła się córeczka (oczeko w głowie tatusia i brata)”. Praca rozmówczyni zakładała więc dwie rodzaje aktywności: zawodową (kancelaria i studia podyplomowe) oraz rodzinną. Koordynatorką sprawnego funkcjonowania domu jej rozmówczyni. Fundamentem tego stanu jest wzajemność i wymiennosc ról małżeńskich. „Mąż pracuje do godziny 16, ja wychodzę z pracy najpóźniej o 15. Muszę... odebrać syna ze szkoły i pędzić do domu, gdzie czeka córka z nianią”.

Intensywne zaangażowanie zawodowe niewątpliwie wymusza przeobrażenia roli matki. Dylematy z pogodzeniem czasu i zaangażowania to najczęstsze dolegliwości aktywnych zawodowo i edukacyjnie matek.

Wywiad II (Anna 29 lat). Edukacja w życiu badanej miała charakter permanentny od 7 roku życia, do ukończenia przez nią 28 lat. Szkoła podstawowa, liceum ogólnokształcące oraz

studia 5-letnie z zarządzania w trybie niestacjonarnym, w trakcie których rozpoczęła także 3 letnie studia I stopnia na kierunku administracja (specjalność- administracja publiczna, tryb niestacjonarny). Edukację na obu kierunkach równocześnie rozmówczynie uzasadnia chęcią zmiany pracy, poprzez zdobywanie nowych kwalifikacji oraz doksztalcanie.

„Pracowałam w małej agencji reklamowej, nie była to jednak praca, w której się realizowałam i spełniałam. Koleżanka zaproponowała mi posadę przedstawiciela handlowego w znanej Kompanii Piwowarskiej (...) o tak... zarobki dwa razy większe, samochód i telefon służbowy, mocniej mnie zmotywowały”. Anna przyjęła nową propozycję pracy; w tym czasie zawarła także związek małżeński. Naukę odbywała w trybie weekendowym, od poniedziałku do piątku była w pełni dyspozycyjnym przedstawicielem handlowym. Studia magisterskie ukończyła w terminie, studia licencjackie przerwała, kiedy okazało się, że jest w ciąży (była wówczas na ostatnim roku studiów magisterskich). „Pisanie pracy było dla mnie strasznie wyczerpujące, byłam na ostatnich nogach. Broniłam się jednak po porodzie. Nie dałam rady, po prostu. Na obronę pojechałam z Zuzią (miała wtedy 4 miesiące, karmiłam ją przeciw). Mąż dzielnie mi towarzyszył, jednak przyznać muszę. Że nigdy nie rozumiał ani też nie popierał wyborów w mojej drodze edukacyjnej. To przykre! Sama tylko maturę, fakt dobrze zarabia, ale tylko dlatego że to firma jego ojca.” Po urodzeniu dziecka, Anna była na urlopie macierzyńskim, w trakcie, którego przygotowywała się do obrony pracy magisterskiej. Po roku wróciła do pracy, dzieckiem opiekowała się babcia. Kiedy dziecko miało 2 latka, rozpoczęła półroczny kurs trenera fitness, jak mówi „zawsze byłam aktywną kobietą, a przez ciężę straciłam formę. Chciałam robić to co lubię. (...) Najważniejsza jednak dla mnie była Zuzia, gdzie mogłam zabierać ją ze sobą, mimo wielu zajęć spędzałyśmy naprawdę dużo czasu razem”.

Udało się zdobyć tytuł trenera, wrócić do kondycji fizycznej, a także poprawić kondycję psychiczną. Za namową koleżanki rozpoczęła dwuletnie studia podyplomowe, podkreślając swój wybór słowami „to było to o czym marzyłam, szkoła trenerów umiejętności psychologicznych i doradztwa personalnego.

Aśka to skończyła, dzięki czemu w nieograniczony sposób mogła prowadzić warsztaty, całkiem dobrze przy tym zarabiając”. Badana raz w miesiącu wyjeżdżała do odległego miasta, uczestnicząc w zjazdach studiów podyplomowych. Rok temu zdobyła wymarzony tytuł i nowy zawód, w którym obecnie się spełnia.

U Ani, podobnie jak u przedmówczynie, dom i życie rodzinne koordynują kobiety. Wielość obowiązków, często życie w biegu oraz dylematy każdej z nich są zrozumiałe. Jednak jak uzasadnia Anna „szczęśliwa matka, to szczęśliwa kobieta. Szczęśliwa kobieta to szczęśliwe dziecko. Ja jestem szczęśliwa, bo znalazłam swoją ścieżkę zawodową i mam nadzieje że moje dziecko będzie kiedyś ze mnie dumne”.

b) Motywy i bariery edukacyjne

Wywiad I (Barbara 35 lat).

Barbara, od samego początku edukacji formalnej wiedziała co chce w życiu zawodowym robić. Zdecydowanie motywacja własna, ale też wsparcie najbliższych w dalszym ciągu pomaga jej realizować swoje zamierzenia zawodowe. Jak podkreśla jednak: „nie czułabym się nigdy tak spełniona gdybym nie była matką. To jest prawdziwy sens życia”. Ze wszystkich fragmentów wywiadu, ta wypowiedź Barbary nacechowana była najsilniejszymi emocjami. Macierzyństwo, mimo tego, iż „tak, stanowiło dla mnie (w początkowym rozumieniu) cholernie dużą barierę w karierze zawodowej, (...) pieniądze nie były już inwestowane tylko w edukację, a musiały być dzielone między nią a rodziną”.

Macierzyństwo dla rozmówczynie jest ważnym doświadczeniem codzienności, „żeby być w pełni spełnioną kobietą muszę być odpowiedzialna za kogoś. I to są dzieci”.

Największą więc barierą edukacyjną dla Barbary był podział czasu, zaangażowania i odpowiedzialności za zadania rodzinne i zawodowe. W trakcie studiów rozmówczynie nie spotkała się z przykrymi sytuacjami wynikającymi z pełnienia przez nią podwójnej roli matki i studentki. Jak często podkreślała w swojej narracji, miała ogromne wsparcie ze strony najbliższych. „myślę o kursie językowym, może wspólnym z synem, czemu nie...?, rodzina jeszcze nic nie wie, ale ja wiem że nie robie tego

by przysłowiowo uciekać z domu..a po to by być lepsza w tym co robie”.

Wywiad II (Anna 29 lat). W przypadku tej rozmówczynie, wybór ścieżki edukacyjnej kierowany był zdecydowanie motywacją osobistą. Może to także wynikać z chęci przejścia do innego etapu kariery, związanego z większym poczuciem sprawstwa, odpowiedzialności i kreowania procesów kontroli [13]. Konsekwencją takiej postawy jest przejmowanie przez badaną odpowiedzialności za wykonywanie wielu obowiązków zarówno domowych jak i zawodowych. Moment urodzenia dziecka, choć czasowo wiązał się z wyłączeniem z aktywności zawodowej w życiu badanej, nie był czasem zupełnie biernym. *„Tak naprawdę walczyłam sama ze sobą; ale miałam podwójną mobilizację, żeby to wszystko pogodzić. Nie raz płakałam ze zmęczenia, wyrzucając sobie po co mi te kolejne kursy i studia. Bariery edukacyjne... (hmm...) na pewno czas i jego organizacja, zmęczenie na zajęciach i praca po nocach, ale nigdy nie żalowałam tego że jestem matką”.* Narracja badanej wokół tego problemu była zwięzła i krótka, związana jednak z głębszą autorefleksją o czym świadczył ściszony ton głosu i zamyślenie podczas wypowiedzi.

c) rola i znaczenia edukacji w życiu Narratora – wartość edukacji

Wywiad I (Barbara lat 35). Emocje dotyczące pełnionych w życiu ról zawodowych nierzadko przenosi się na grunt rodziny i odwrotnie. Jest to często obszar napięć i wyboru różnorodnych indywidualnych strategii organizacji i przetrwania życia codziennego. W przypadku Barbary, miała miejsce całkowita akceptacja jej kształcenia i samorozwoju ze strony najbliższych, na co zwraca uwagę mówiąc: *„zawsze dążyłam do wyższej jakości życia, standardu i poziomu funkcjonowania. Nie zawsze było łatwo, a pewnie ze nie.. ale dałam rade. Jestem z siebie dumna i najważniejsze...rodzina też to powtarza”.* Narracja Beaty zakończyła się ważnym, szczególnie z punktu widzenia przemian i przeobrażeń współczesności, stwierdzeniem: *„Jestem tym przypadkiem, któremu się udało... bo właśnie dzięki edukacji mam dziś to co mam. Widzę po znajomych jak pędzą, kończą kurs za kursem z nadzieją na lepszą pracę i co się*

okazuje (...) zawsze są lepsi, a oni dalej biegną”.

Wywiad II (Anna 29 lat). Scenariusz edukacyjny rozmówczynie jest bardzo bogaty. Ciągłość procesu kształcenia wiąże się przede wszystkim z dużą determinacją i jak wskazuje badana *„robieniem czegoś tylko dla siebie”.* Niewątpliwie pojawienie się dziecka w życiu każdej kobiety powoduje zmiany i przeobrażenia dotychczasowego funkcjonowania. Według Anny *„to, że okazało się że jestem w ciąży, było najważniejszym stymulatorem działań właśnie w strefie zawodowej”.* Aspekty emocjonalne związane z macierzyństwem, opieka nad dzieckiem nauczyły ją bowiem koordynacji wielu zadań jednocześnie. Warto podkreślić, iż moment pojawienia się dziecka nie zmienił znacząco nastawienia badanej wobec aktywności zawodowej i dalszego kształcenia, co ilustruje wypowiedź Anny: *„(...) kiedy nie było malej, skupiałam się na obowiązkach rodzinnych i zawodowych po równi. Obecnie dzielę czas i organizuję go sobie tak, by robić też coś dla siebie; a wykształcenie i edukacja jest tym czego nikt mi nie odbierze”.*

Podsumowanie: Analiza codziennych wyborów, czynności czy też podejmowanych decyzji wiąże się niewątpliwie z zinternalizowanym systemem wartości badanych kobiet, które balansowały i w dalszym ciągu balansują, między dwiema nieustannie przenikającymi się sferami życia zawodowego i rodzinnego. Zarówno edukacja i praca zawodowa oraz macierzyństwo jako wartości znaczące, ujawniają się w obu narracjach, analizowanych według wyznaczonych dyspozycji. Badane kobiety, chętnie uczestniczyły w wywiadach dotyczących podejmowanej problematyki. Słowami Barbary (lat 35): *„(...) ludziom się wydaje, że kobieta jest jak robot. Musi być wykształcona, mieć dobrą pracę, do tego być idealną żoną i matką. Najważniejsze, że ja sama czuje się spełniona (...) ale dziękuję, że mogłam się z Tobą tym podzielić”.* Kształtujący się stan rzeczy o narastającej złożoności zagrożeń (między innymi lęk o utratę pracy, bądź chęć zmiany pracy na lepszą) w życiu edukacyjnym kobiet-matek, skłania do poszukiwania innowacyjnych dróg i rozwiązań. Na podstawie analizy obu narracji, można wnioskować o wysokiej samoświadomości Narratorek w

codziennej różnorodności obowiązków. Zachowanie równowagi, duże przywiązanie do współdziałania zarówno w sferze zawodowej i

rodzinnej jest dla Nich drogą do sukcesu, samospełnienia i „emocjonalnego dobrostanu”.

Piśmiennictwo

1. Dubas E.W. Świtalski Uczenie się z (własnej) biografii. Tom I, Łódź, 2011, s. 241.

2. Gnitecki J. Uniwersalne prawa wartości jako podstawa kształtowania świadomości profesjonalnej nauczycieli. [w:] Rola wartości i powinności moralnych w kształtowaniu świadomości profesjonalnej nauczycieli. A.M. Tchorzewski (red.). Bydgoszcz, 1994, s. 21.

3. Kawula S. Współczesne antynomie w wychowaniu [w:] Między przeszłością, a przyszłością, „Acta Universitatis Lodzensis. Folia Pedagogica Et Psychologica”. nr 35, Łódź, 1995, s. 203.

4. Kubinowski D. Jakościowe badania pedagogiczne. Filozofia-Metodyka-Ewaluacja. Lublin, s. 210.

5. Kwieciński Z. Socjopatologia edukacji. Olecko, 1995, s. 13-14.

6. Kvale S. Prowadzenie wywiadów. Warszawa, 2010, s. 66-67.

7. Lichtman M. [w:] D. Kubinowski D. Jakościowe badania pedagogiczne. Filozofia-Metodyka-Ewaluacja. Lublin, s. 208-209.

8. Lew-Starowicz Z. Seks dojrzały. Warszawa, 1985, s. 174.

9. Lewińska-Sawicka M. Późne macierzyństwo. Studium socjomedyczne. Kraków, 2008, s. 29.

10. Mauthner M. i in.(red). Ethics in Qualitative Research, 2002, s. 1.

11. Moustakas C. Fenomenologiczne metody badań Białystok 2001, s. 132.

12. Ostrowska U. Dialog w pedagogicznym badaniu jakościowym. Kraków, 2000, s. 61.

13. Ostouch-Kamińska J. Rodzina partnerska jako relacja współzależnych podmiotów. Kraków, 2011, s. 203.

14. Silverman D. Prowadzenie badań jakościowych. Warszawa, 2009, s. 172.